

Катерина ОМЕЛЬЧАК
Класичний приватний університет

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЗЕМЕЛЬ: ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ

Наводиться класифікація механізмів державного регулювання ринку земель з визначенням суб'єктів, об'єктів, методів та інструментів, що входять до їхнього складу. Розглядається сутність понять «механізми державного управління», «механізми державного регулювання» та їх співвідношення. Визначається, що процес управління передбачає свідомий вплив суб'єкта на об'єкти, процеси, явища з метою досягнення певних цілей шляхом реалізації управлінських функцій, а регулювання є однією з цих функцій. Таким чином, державне регулювання є складовою частиною державного управління ринку земель з конкретизацією суб'єктів, об'єктів і інструментів, що їх складають.

Ключові слова: механізми державного управління, механізми державного регулювання, правовий механізм, адміністративно-організаційний механізм, економічний механізм.

Kateryna Omelchak. Mechanism of state regulation of land market: approaches to essence definition

The classification of state regulation mechanisms of land market with definition of subjects, objects, methods and tools are suggested in article. The essence of the concepts of «mechanism of public management», «mechanisms of state regulation» and their correlation are determined. The article defines that the management subject provides implementation of conscious influence on objects, processes, phenomena in order to achieve certain goals through the implementation of administrative functions, and regulation is one of those functions. Thus, state regulation is part of public management and may be provided by the using of certain mechanism, methods, tools and levers of influence on the object of regulation.

Key words: mechanisms of public management, mechanisms of state regulation, law mechanism, administrative and organizational mechanism, economic mechanism.

Формування та забезпечення ефективного функціонування ринку земель в Україні є проблемою, що останнім часом активно обговорюється в наукових колах. Продовження дії мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення не дає можливості вітчизняній економіці отримати вигоди від обігу земель як форми капіталу повною мірою. У зв'язку з можливістю виникнення негативних наслідків функціонування ринку земель, таких як перетворення землі на об'єкт спекуляції, екологічні проблеми, нерівномірність у розподілі земельних ресурсів, зниження платоспроможного попиту на землю в результаті штучного завищення цін тощо, визначення механізмів, методів та інструментів державного регулювання набуває певної актуальності.

Питанням розробки дієвих механізмів державного управління земельними ресурсами та відносинами землекористування у своїх наукових пошуках приділяє увагу велика кількість вітчизняних науковців, а саме: А. Третяк, А. Мартин, Ш. Ібатулін, О. Степенко, О. Сакаль, В. Боклаг, Н. Виговська, О. Стебляк, О. Вірченко та ін. Однак чітке визначення переліку механізмів державного регулювання саме ринку земель, а також їх складників у сучасній науковій літературі відсутнє.

Метою статті є визначення сутності понять «механізми державного управління», «механізми державного регулювання» та їх співвідношення, а також визначення переліку механізмів державного регулювання ринку земель з конкретизацією суб'єктів, об'єктів, методів і інструментів, що їх складають.

Відповідно до енциклопедичного словника з державного управління

«регулювання – спосіб управління зі зворотним зв'язком, що ґрунтується на виявленні відхилення об'єкта від програмної траєкторії і виробленні та здійсненні впливу для повернення об'єкта на цю траєкторію. ... Здійснюється за допомогою правил і обмежень, охоплює контроль, заохочення і планування» [5, с. 614], а «управління – функція організованих систем (біологічних, соціальних, технічних), яка забезпечує реалізацію мети і підтримку режиму діяльності, сталість і розвиток певних структурних елементів» [5, с. 722]. Тобто регулювання є складовою частиною, способом управління. Те саме джерело визначає поняття «державне регулювання» як «сукупність цілеспрямованих форм, методів і напрямів впливу, що застосовуються органами державного управління для впорядкування системи суспільно-економічних відносин з метою стабілізації і пристосування існуючої суспільно-політичної системи до умов, що змінюються» [5, с. 148]. Державне управління визначається як «діяльність держави (органів державної влади), спрямована на створення умов для якнайповнішої реалізації функцій держави, основних прав і свобод громадян, узгодження різноманітних груп інтересів у суспільстві та між державою і суспільством, забезпечення суспільного розвитку відповідними ресурсами» [5, с. 150]. Таким чином, автори словника вважають поняття державного управління дещо ширшим, ніж поняття державного регулювання.

У філософській енциклопедії поняттю «управління» надано таке визначення: «функції організованих систем, що виникли природним (еволюційним) або штучним (креаційним) шляхом. ... Найбільш загальними функціями управління вважаються: підтримка і оптимізація системних характеристик, свідомий вплив на внутрішні і зовнішні (стосовно системи) процеси, створення різноманітності, цілепокладання, регулювання, облік» [11] (тут і далі переклад наш. – К. О.). Отже, регулювання є складовою частиною управління.

Відповідно до словника Д. М. Ушакова «управління» – це: «діяльність, що спрямовує і регулює суспільні відносини через посередництво органів державної влади» [12]. Регулювання визначено як складова частина процесу управління. Однак, на думку В. А. Авер'янова та співавторів, «державне регулювання є більш широким поняттям, ніж державне управління, оскільки охоплює ширшу сферу організаційності діяльності держави» [1, с. 276]. Проте таке тлумачення співвідношення понять «управління» й «регулювання» не є поширеним, а логіка встановлення підлеглості категорійних рядів здебільшого є суперечливою, що дає можливість не погодитися з авторами.

Отже, ми дійшли висновку, що процес управління передбачає свідомий вплив суб'єкта на об'єкти, процеси, явища з метою досягнення певних цілей шляхом реалізації управлінських функцій, а регулювання є однією з цих функцій. Таким чином, державне регулювання є складником державного управління і може здійснюватися шляхом застосування певних механізмів, методів, важелів та інструментів впливу на об'єкт регулювання.

Базовим елементом термінів «механізм державного управління» і «механізм державного регулювання» є поняття самого механізму, який є запозиченим з технічних наук та вживається в економічній науці в переносному значенні й означає «внутрішню будову, систему чого-небудь». Уважне вивчення праць таких науковців, як В. Авер'янов, Г. Атаманчук, В. Бакуменко, В. Князев, О. Ковалюк, О. Коротич, В. Малиновський, Н. Нижник, О. Оболенський, Г. Одінцова, Р. Рудницька, О. Сидорчук, О. Стельмах, Ю. Тихомиров надає можливість визначити поняття «механізму державного управління» як системи державних органів, які здійснюють державне управління відповідно до певних принципів, цілей, методів впливу, наявних матеріальних та фінансових ресурсів, соціального та організаційного потенціалу.

О. М. Комяков визначає механізм державного регулювання як «сукупність

організаційно-економічних методів та інструментів, за допомогою яких виконуються взаємопов'язані функції для забезпечення безперервної, ефективної дії відповідно до системи (держави) на підвищення функціонування економіки» [6]. За визначенням М. Х. Корецького, механізм державного регулювання економіки – це «система засобів, важелів, методів і стимулів, за допомогою яких держава регулює економічні процеси, забезпечує реалізацію соціально-економічних функцій» [7, с. 16]. Погоджуємося з думкою авторів та вважаємо за доцільне більш повно розкрити класифікацію і склад кожного окремого механізму державного регулювання ринку земель.

А. Г. Мартин виділяє три механізми державного регулювання ринку земель: адміністративний, фіскальний та економічний [8]. До адміністративних інструментів регулювання він зараховує дозвільний порядок, прямі заборони або обмеження набуття прав на землю, встановлення кваліфікаційних вимог до покупців земельних ділянок, обмеження участі іноземного капіталу в придбанні земель сільськогосподарського призначення. До фіскальних інструментів А. Г. Мартин відносить державні податки та мита, до економічних – участь держави в ринковому обороті земель. Такий погляд науковця поділяють Н. Виговська та О. Стебляк [4, с. 105]. При цьому чіткого визначення та розмежування механізмів, методів та інструментів регулювання А. Г. Мартин не наводить.

В. А. Боклаг виокремлює адміністративно-правовий механізм розвитку земельних відносин, який «передбачає встановлення рамок і «правил» взаємодії суб'єктів земельних відносин, а також регламентацію процесів використання, володіння й відтворення земельних ресурсів», організаційний механізм, який «включає в себе комплекс землевпорядних, планувальних інструментів та інструментів інституціоналізації структури управління», економічний механізм, серед інструментів якого зазначено «економічне стимулювання, ринкові, кредитно-іпотечні, фіскально-бюджетні» [2, с. 33 – 34]. Погоджуємося з логікою автора, і хоча регулювання земельних відносин є більш широкою функцією державного управління, ніж регулювання ринку земель, така класифікація механізмів регулювання, на нашу думку, є прийнятною і для ринку земель також.

На думку О. В. Вірченко, державне регулювання ринку землі передбачає використання правового механізму, механізму реалізації екологічної політики та економічні методи впливу. Серед методів правового механізму автор виділяє адміністративні («видача дозволів на використання землі; ліцензування використання землі; проведення державної екологічної експертизи») та організаційно-правові («забезпечення безпечного використання землі; раціональну організацію державного земельного кадастру, створення державного реєстру земель; організацію ведення моніторингу земель»).

Механізм реалізації екологічної політики, на думку О. В. Вірченко, використовує такі підходи: пряме регулювання («природоохоронне законодавство, стандартизація і нормування, ліцензування, моніторинг, екологічна експертиза проектів, екологічний аудит; екологічна сертифікація»); економічне стимулювання («плата за користування природними ресурсами, компенсаційні платежі за видобуток природних ресурсів або за погіршення якості цих ресурсів, плата за забруднення, податок на випуск екологічно небезпечної продукції, пільги з оподаткування, створення страхових фондів охорони навколишнього середовища, екологічний лізинг, продаж квот на викид шкідливих речовин»); змішані механізми, що поєднують перші два підходи.

До економічних методів, за О. В. Вірченко, належать: «платність використання землі; економічне стимулювання ефективної діяльності в регулюванні земельних відносин; право власності на землю; здійснення операцій із землею при збереженні відповідальності власників за її раціональне використання; нормування і лімітація в галузі регулювання земельних відносин» [3, с. 209].

На нашу думку, класифікація механізмів державного регулювання ринку земель, надана в роботі О. В. Вірченко, є дещо заплутаною, однак виокремлення правових, адміністративних та економічних методів впливу держави на соціально-економічні процеси і явища є доволі поширеним у теорії державного регулювання економіки.

Ю. С. Чубарова виокремлює лише економічні (прямі) та адміністративні (непрямі) методи впливу держави на ринок земель [13], при цьому незрозумілими залишаються місце та роль законотворчої діяльності держави, а також складники політичних методів регулювання, які згадуються в роботі.

Серед основних механізмів державного управління земельними ресурсами А. М. Третяк і О. М. Дорош називають правовий, економічний, організаційний та механізм землеустрою. Правовий механізм, на думку науковців, включає норми і правила, визначені земельним законодавством. Як основні елементи економічного механізму вони виділяють: встановлення диференційованих платежів за землю; економічне стимулювання раціонального землеволодіння і землекористування та застосування економічних санкцій за безгосподарське ставлення до землі, зниження родючості ґрунтів; економічний захист від вилучення земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб; інвестиційну і кредитно-фінансову політику держави [10, с. 125]. Складовими частинами організаційного механізму є: прямі адміністративні вказівки; встановлення правил, які регулюють діяльність із землекористування, розробка стандартних процедур адміністративної дії; розробка і впровадження рекомендацій з організації та вдосконалення технологій використання й охорони землі; контроль за використанням та охороною земель [10, с. 129].

Основним механізмом державного управління земельними ресурсами, на думку А. М. Третяка і О. М. Дорош, є землеустрій, елементами якого є: встановлення площі і межі землеволодіння та землекористування; якісні характеристики земель, які є інформаційною базою даних для нарахування земельного податку і встановлення орендної плати за землю; визначення особливих умов і режиму використання земель; сервітути; надання характеристики вихідного стану родючості земель, окреслення заходів з поліпшення їхньої якості, захисту від ерозії тощо [10, с. 128].

Механізми державного регулювання ринку земель А. М. Третяк і О. М. Дорош окремо не виділяють, однак зазначають організаційно-правові засади такого регулювання – прийняття нормативно-правових актів на загальнодержавному рівні та застосування на загальнодержавному та місцевому рівнях економічних важелів впливу на ефективне та екологічно безпечне функціонування ринку земель, які включають:

- уведення спеціальної плати за неосвоєні землі;
- оподаткування за прогресивною шкалою операцій з перепродажу земельних ділянок з метою запобігання спекуляціям на ринку землі;
- оподаткування за прогресивною шкалою земельних ділянок, які тривалий час не використовуються за призначенням;
- перерозподіл і використання земель відповідно до планів земельно-господарського устрою;
- оформлення і реєстрація прав на землю;
- справляння плати за земельні ділянки; спрямування коштів, отриманих від приватизації земельних ділянок, на розвиток соціальної сфери, сприяння формуванню адаптованого до вимог ринку землеустрою;
- здійснення землеустрою;
- моніторинг ринку земельних ділянок, виконання інших завдань, спрямованих на розвиток ринку земель несільськогосподарського призначення [10, с. 195 – 196].

Не заперечуючи вагомості внеску вищезазначених науковців у теорію державного управління земельними ресурсами, вважаємо за доцільне більш змістовно підійти до класифікації механізмів державного регулювання ринку земель як економічної категорії.

Теоретичні засади державного регулювання економіки та узагальнення його практичних результатів у розвинених країнах свідчать про те, що під час регулювання використовуються правові, адміністративні та економічні методи. Однак за такого регулювання можна виділити суб'єкт, об'єкт, методи та інструменти впливу, а отже, можна стверджувати, що працюють не просто методи, а механізми державного регулювання.

Таким чином, класифікація механізмів державного регулювання ринку земель, враховуючи теоретичні здобутки теорії державного регулювання економіки та напрацювання вітчизняних науковців у галузі державного управління, повинна містити такі елементи: правовий механізм, адміністративно-організаційний механізм та економічний механізм (рисунок).

Об'єктом усіх зазначених механізмів є економічні відносини на ринку земель. Суб'єктом правового механізму державного регулювання ринку земель є законодавчий орган державної влади. Сутність правових методів регулювання відображається у розробці нормативно-правових актів земельного законодавства, при цьому інструментами регулювання є закони, постанови, укази, декрети, рішення, норми і правила. Розробка й прийняття (видання) законодавчих актів і нормативних документів забезпечує загальні правові норми функціонування ринку земель та юридичні критерії відповідальності суб'єктів господарювання за їх порушення.

Класифікація механізмів державного регулювання ринку земель

Суб'єктами адміністративно-організаційного механізму державного регулювання ринку земель є органи виконавчої державної влади та місцевого самоуправління. Адміністративні методи як елемент адміністративного механізму передбачають прямий вплив на учасників ринку земель за допомогою таких інструментів:

Public administration mechanisms

- надання дозволів або заборон та обмежень щодо набуття прав на землю;
- встановлення кваліфікаційних вимог до покупців земельних ділянок;
- ліцензування використання землі;
- проведення державної екологічної експертизи;
- встановлення правил, які регулюють діяльність із землекористування;
- розробка стандартних процедур адміністративної дії;
- адміністративний контроль за веденням сільського господарства, втручання держави в технологічний процес;
- встановлення порядку реєстрації земельної власності й угод із землею;
- ліцензування та акредитація фахівців із землевпорядкування;
- визначення процедури вилучення землі для державних і суспільних потреб, порядку надання компенсаційних виплат.

Характерними ознаками адміністративних методів регулювання, окрім прямої дії на суб'єктів впливу, є їх директивний, обов'язковий характер. Незважаючи на відсутність певної гнучкості та стимулювання інноваційної діяльності, основною метою їх використання є усунення негативних наслідків економічної діяльності суб'єктів господарювання.

Організаційні методи державного регулювання ринку земель як елемент адміністративно-організаційного механізму повинні забезпечувати створення організаційної структури органів державної влади та управління, до компетенції яких віднесено регулювання ринку земель; планування використання земель; забезпечення раціональної організації територій адміністративно-територіальних одиниць та суб'єктів господарювання, які утворюються в результаті вкладання угод на ринку земель.

З метою забезпечення ефективної діяльності інституціональної структури необхідно:

- впорядкувати структури управління в горизонтальному та вертикальному напрямках;
- визначити коло суб'єктів управління на кожному з рівнів управління;
- визначити функції та порядок взаємодії суб'єктів управління в процесі реалізації їх повноважень з метою усунення дублювання та встановлення відповідальності.

Інструментами планування земель повинні бути:

- загальнодержавні та регіональні програми використання й охорони земель з метою забезпечення потреб населення і галузей економіки у землі та її раціонального використання і охорони;
- природно-сільськогосподарське районування земель з метою поділу території України на райони з урахуванням природних умов та агробіологічних вимог сільськогосподарських культур;
- зонування земель у межах населених пунктів з метою встановлення вимог щодо допустимих видів забудови та іншого використання земельних ділянок у межах окремих зон відповідно до місцевих правил забудови [9, с. 21].

Раціональна організація територій можлива завдяки здійсненню землевпорядних заходів, а саме:

- складання проектів впорядкування існуючих землеволодінь та створення нових;
- складання проектів відведення земельних ділянок;
- встановлення на місцевості меж земельних ділянок;
- виготовлення документів, що посвідчують право власності або право користування землею;
- ведення державного земельного кадастру.

Суб'єктами економічного механізму державного регулювання ринку земель є Кабінет Міністрів як головний розпорядник бюджетних коштів, державні фінансові установи, органи виконавчої влади. Провідною метою застосування економічних методів регулювання ринку земель є стимулювання його учасників до більш ефективного використання земель як одного з виробничих ресурсів та видів капіталу. Інструменти, що використовуються під час реалізації економічних методів впливу, можна розділити на три групи: фіскально-бюджетні, кредитно-іпотечні та ринкові.

До фіскально-бюджетних інструментів належать: земельний податок, екологічні податки, штрафні санкції, орендна плата, нормативна оцінка землі. Залежно від побудови механізму податку та вибору бази оподаткування земельний податок може мати ознаки як податків на майно, так і податків на доходи. Стягнення екологічного податку передбачає такі цілі: відновлення ринкової рівноваги для забезпечення оптимального виробництва і споживання благ, акумулювання фінансових ресурсів для цілеспрямованого фінансування екологічних заходів, контроль викидів забруднюючих речовин. Штрафні санкції застосовуються до учасників господарських правовідносин у випадку порушення ними правил здійснення господарської діяльності, невиконання або неналежне виконання господарських зобов'язань.

Основним джерелом орендної плати є додатковий продукт, який одержує орендар у процесі використання землі, тому державне регулювання орендних відносин впливає, насамперед, на ступінь розвитку сільськогосподарського виробництва, а також на розвиток підприємницької активності взагалі, зважаючи на те, що земля є виробничим ресурсом. Основою для визначення розмірів орендної плати слугує нормативна грошова оцінка різних категорій земель, яка також використовується для визначення розміру земельного податку, розміру державного мита під час купівлі-продажу, обміну, спадкування та дарування земельних ділянок.

До кредитно-іпотечних інструментів економічного механізму регулювання ринку земель належить земельна іпотека та державне пільгове кредитування. Формування іпотечної системи кредитування, як і земельного ринку, неможливе без створення відповідних інституцій, тобто спеціальної банківської системи, якій держава повинна надати функції уповноваженого агента кредитного та фондового ринків.

Ринковими інструментами регулювання є ринкова ціна землі, експертна оцінка землі, земельні аукціони, екологічний маркетинг. Ринкова ціна землі формується на основі нормативної грошової оцінки земельних ділянок. Вона є підґрунтям для складання угод купівлі-продажу землі, оренди земельної ділянки, оформлення земельної ділянки у власність, дарування землі тощо. Експертна грошова оцінка земельної ділянки – це ринкова вартість земельної ділянки з урахуванням її місця розташування, впливу зовнішніх чинників, попиту та пропозиції на ринку землі на дату проведення оцінки. На відміну від нормативної грошової оцінки під час експертного оцінювання земельні ділянки розглядаються як основний складник житлової, виробничої, комерційної нерухомості, що дозволяє врахувати ринкові чинники. Метою проведення земельного аукціону є пошук ефективного господаря землі, спроможного забезпечити раціональне використання земельної ділянки та залучити в економічний обіг додаткові кошти.

Запровадження екологічного маркетингу передбачає створення для підприємств таких умов господарювання, за яких вони будуть постійно вдосконалювати технології виробництва для раціонального використання земель. Для цього держава може використовувати інструменти пільгового оподаткування та пільгового державного кредитування. Отже, аналіз інструментів економічного механізму державного регулювання ринку земель показав, що їх застосування взаємозв'язане,

тому важливим є налагодження дії інструментів і методів усіх зазначених у класифікації механізмів.

З вищенаведеного можемо зробити такі висновки:

1. Процес управління передбачає свідомий вплив суб'єкта на об'єкти, процеси, явища з метою досягнення певних цілей шляхом реалізації управлінських функцій, а регулювання є однією з цих функцій. Таким чином, державне регулювання, будучи складовою частиною державного управління, може здійснюватися шляхом застосування певних механізмів, методів, важелів та інструментів впливу на об'єкт регулювання.

2. Класифікація механізмів державного регулювання ринку земель, розроблена на основі теоретичних здобутків теорії державного регулювання економіки та напрацювання вітчизняних науковців у галузі державного управління, повинна включати правовий, адміністративно-організаційний та економічний механізми. Кожен механізм складається із суб'єкта, об'єкта, методів та інструментів регулювання. Чітке розмежування завдань і функцій між суб'єктами, а також обрання найбільш ефективних інструментів з огляду на соціально-економічну ситуацію, що склалася в країні, у змозі забезпечити ефективне функціонування ринку земель.

Список використаних джерел / List of references

1. **Адміністративне право України.** Академічний курс : підручник : у 2 т. / Авер'янов В. Б., Андрійко О. Ф., Битяк Ю.П. [та ін.] ; за ред. В. А. Авер'янова. – К. : Юрид. думка, 2007. – Т. 1. – Загальна частина. – 592 с. [Administratyvne pravo Ukrainy. Akademichnyi kurs : pidruchnyk : u 2 t. / Averianov V. B., Andriiko O. F., Bytiak Yu. P. [ta in.] ; za red. V. A. Averianova. – K. : Yuryd. dumka, 2007. – T. 1. – Zahalna chastyna. – 592 s.]

2. **Боклаг В. А.** Механізми державного управління земельними відносинами в Україні / В. А. Боклаг. – Режим доступу : nuczu.edu.ua/sciencearchive/PublicAdministration/vol2/7.pdf [Boklah V. A. Mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia zemelnymy vidnosynamy v Ukraini / V. A. Boklah. – Rezhym dostupu : nuczu.edu.ua/sciencearchive/PublicAdministration/vol2/7.pdf].

3. **Вірченко О. В.** Державне регулювання земельних відносин в умовах формування ринку земель сільськогосподарського призначення / О. В. Вірченко // БізнесІнформ. – 2013. – № 10. – С. 207 – 211 [Virchenko O. V. Derzhavne rehuliuвання zemelnykh vidnosyn v umovakh formuvannya rynku zemel silskohospodarskoho pryznachennia / O. V. Virchenko // BiznesInform. – 2013. – № 10. – S. 207 – 211].

4. **Виговська Н.** Державний фінансовий контроль у системі регулювання земельних відносин / Н. Виговська, О. Стеблянко // Галиц. економ. вісн. – 2012. – № 4(37). – С. 104 – 111 [Vyhovska N. Derzhavnyi finansovyi kontrol u systemi rehuliuвання zemelnykh vidnosyn / N. Vyhovska, O. Stebliancko // Halyts. ekonom. visn. – 2012. – № 4(37). – S. 104 – 111].

5. **Енциклопедичний словник з державного управління** / уклад. : Ю. П. Сурмін [та ін.] ; за ред. Ю. В. Ковбасюка [та ін.]. – К. : НАДУ, 2010. – 820 с. [Entsyklopedychnyi slovnyk z derzhavnoho upravlinnia / uklad. : Yu. P. Surmin [ta in.] ; za red. Yu. V. Kovbasiuka [ta in.]. – K. : NADU, 2010. – 820 s.]

6. **Комяков О. М.** Державне регулювання перехідної економіки : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.01.01 / Комяков О. М. ; Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2000. – 19 с. [Komiakov O. M. Derzhavne rehuliuвання perekhidnoi ekonomiky : avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.01.01 / Komiakov O. M. ; Kyiv. nats. ekon. un-t. – K., 2000. – 19 s.]

7. **Корецький М. Х.** Державне регулювання аграрної сфери у ринковій економіці : монографія / М. Х. Корецький. – К. : УАДУ, 2002. – 260 с. [Koretskyi M. Kh. Derzhavne rehuliuвання ahrarnoi sfery u rynkovii ekonomitsi : monohrafiia / M. Kh. Koretskyi. – K. : UADU, 2002. – 260 s.]

8. **Мартин А. Г.** Механізми державного регулювання ринку земель сільськогосподарського призначення в Україні / А. Г. Мартин. – Режим доступу : zsu.org.ua/andrij-martin/94-2011-07-07-11-38-11 [Martyn A. H. Mekhanizmy derzhavnoho rehuliuвання rynku zemel silskohospodarskoho pryznachennia v Ukraini / A. H. Martyn. – Rezhym dostupu : zsu.org.ua/andrij-martin/94-2011-07-07-11-38-11].

9. **Механізми** управління земельними відносинами в контексті забезпечення сталого розвитку / Ш. І. Ібатуллін, О. В. Степенко, О. В. Сакаль [та ін.]. – К. : Держ. установа «Ін-т економіки природокористування та сталого розвитку Нац. акад. наук України», 2012. – 52 с. [Mekhanizmy upravlinnia zemelnymu vidnosynamy v konteksti zabezpechennia staloho rozvytku / Sh. I. Ibatullin, O. V. Stepenko, O. V. Sakal [ta in.]. – K. : Derzh. ustanova «In-t ekonomiky pryrodokorystuvannia ta staloho rozvytku Nats. akad. nauk Ukrainy», 2012. – 52 s.].

10. **Третяк А. М.** Управління земельними ресурсами : навч. посіб. / А. М. Третяк, О. М. Дорош ; за ред. проф. А. М. Третяка. – Вінниця : Нова Кн., 2006. – 360 с. [Tretiak A. M. Upravlinnia zemelnymu resursamy : navch. posib. / A. M. Tretiak, O. M. Dorosh ; za red. prof. A. M. Tretiaka. – Vinnytsia : Nova Kn., 2006. – 360 s.].

11. **Ушаков Д. Н.** Большой толковый словарь русского языка / Д. Н. Ушаков. – Режим доступа : ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=80680 [Ushakov D. N. Bolshoy tolkovyy slovar russkogo yazyika / D. N. Ushakov. – Rezhim dostupa : ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=80680].

12. **Управление** // Философская энциклопедия. – Режим доступа : slovarix.ru/filosofskaya_entsiklopediya/page/upravlenie.8030 [Upravlenie // Filosofskaya entsiklopediya. – Rezhim dostupa : slovarix.ru/filosofskaya_entsiklopediya/page/upravlenie.8030].

13. **Чубарова Ю. С.** Государственное регулирование рынка земель сельскохозяйственного назначения / Чубарова Ю. С. // 2-я Интернет-конф. – Режим доступа : grani.kznscience.ru/participants/sekcija5/ChubarovaYS5 [Chubarova Yu. S. Gosudarstvennoe regulirovanie ryinka zemel selskohozyaystvennogo naznacheniya / Chubarova Yu. S. // 2-ya Internet-konf. – Rezhim dostupa : grani.kznscience.ru/participants/sekcija5/ChubarovaYS5].

Надійшла до редколегії 07.04.16